

Секція 9. Мистецтво і проблеми глобалізації культури.

Сучасне мистецтво: трансформаційні процеси в умовах культурної глобалізації (формування предметно-дослідного поля)

Дяків О. В.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Навчально-наукового Інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Анотація. Окреслено перехідні ознаки, причини етапів культурологічних трансформацій сучасного мистецтва Прикарпаття кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. Завданням автора є сформулювати етапи перехідних трансформацій, завдяки адаптації мистецького світогляду до культурної глобалізації 90-х рр. ХХ ст. – 2005 р. Предметно-дослідницьке поле кожного етапу культурологічної трансформації, наповнене подіями та особистостями, які входили в постмодерністичний простір “Станіславівського феномену”, через призму європоцентризму.

Кінець 70 - 80-х рр. нова формація митців пошук, не сприйняття, зневіра – випробування істинного митця, що тихо без емоцій шукають шлях для виживання. Фатум (доля) веде їх до Івано-Франківська, хоча вони перебувають хто в Росії (Краснодар - Ніконов), хто в Чернівцях (Ніконов, Канюс), але всі вони опиняються в тому місці, де нуртує вже нова концепція; в місті, де можна було почати з чистого листка. Можливості були невеликі – художні комбінати – замовлення, де теж була професійна конкуренція. Молодим художникам доводиться вибирати інший шлях і постійно заявляти про себе (в імпрезах, в

концептуальних статтях), щоб стати цікавими для публіки. Так, не було в Івано-Франківську клубу “Вольтера”, але була маленька кав’ярня “Медівня”, де було коло непересічних людей, від яких пішли нові форми культурно-мистецьких ідей. Кожний з них обирав свій сценарій життя у цьому вузькому тунелі, який постійно звужувався. Потрібний вихід був в експерименті, в новому підході, у відриві від реальності, яка нікому не була цікава і щоб подолати цю деформацію перед митцем стояв вибір – залишитись у вже знайденій творчій ніші, чи зрозуміти нові виклики постмодерністичного світу.

Ніякого реалізму! І всі починають обирати абстрактне мистецтво, періодично “бавляться” сюрреалізмом, “новим реалізмом”, символізмом.

У духовному просторі відкривається шлях до іконопису, частина митців залучається до розписів храмів – і це був насправді добрий вихід, щоб не поринути в хаос постмодернізму. Саме у Івано-Франківську з’являються перші майстерні іконопису. На цій ниві творення збереглась гармонія духу, чистота стильового пошуку. В різних видах мистецтва, зокрема, в сакральній архітектурі змодельовуються нові риси храму, в монументальній скульптурі окреслюється сучасний тип Богоматері, Ісуса Христа, оживає мистецтво вітражу, мозаїки, дерев’яного ажурного різьблення. За цей період оформлюються певні школи, майстерні, вивільнюється природа справжніх талановитих людей, а пробація в часі дає вихід творчості Е. Ніконова, М. Фіголя.

За два десятиліття так і не склались та не переорієнтувались стосунки між митцем і суспільством. Повна беззахисність перед

ринковими вимогами, безініціативність – ось фактори, які гублять мистецьке середовище міста. Вживання в професії надав художній факультет, серед викладачів та випускників-студентів, якого є багато талановитих особистостей, але їхні духовно-естетичні намагання локалізуються власним інтуїтивним ресурсом, здебільшого проявленого у “пасивній” формі творення “до шухляди”. Безкритична фаза накопичення духовного, мистецького потенціалу позбавляє його від переоформлення стильового творчого канону в рамках національної ідеї. До іншої стихії художньої практики звернулись молоді митці, об’єднання, які гуртувались в клубному кафе [3].

Величезна роль у цьому процесі належить М. Фіголю, який заклав основу мистецької освіти, відкривши художній факультет при педагогічному інституті [1, с. 108].

Школа спонукала до певного експерименту у мистецькій галузі, де підтримана митцями міста українська традиція зазнає деформації у період (поч. 90-х рр. ХХ ст.), з’являється “естетично-духовна” основа. Вибудовуються напрями – привиди в культурній практиці, які не були найкращим прикладом для Івано-Франківська. Цьому сприяла зовнішня культурна експансія, що зруйнувала найцінніші орієнтири національної духовності і створила “духовний вакуум”. Переоцінка цінностей в культурно-естетичному сенсі спричинила майже карикатурні деформації – залучення до користувацького поля. У мистецькому просторі йде незліченне число переозначень символів культури, які підхоплюють нетворчі, імітативні елементи – користувачі.

Мистецька номенклатура заважала вільно творити, брати участь у виставках, ревниво берегла “користувачів” в лоні

національно-духовного організму, завданням яких було знищити етнокультурну самодостатність, утверджену на вершинах української філософії, літератури, мистецтва.

У мистецькій практиці Івано-Франківська фіксуються тільки поодинокі спроби визначення вектору творення (імпрези, міжнародні бієнале, виставки, мистецькі фестивалі). Повна децентралізація існування мистецько-культурних осередків, покинута на призволяще Спілка митців так і не зуміла організувати та об'єднати численні з'яви талановитих людей, через надуману ієрархію в мистецькій царині. Діалог кон'юктури та духу там не відбувся, а користувацький азарт розвинув хибну споживацьку психологію отримання благ від державних органів.

Сучасна мистецька практика майже зовсім не дискутується на тому фаховому рівні, на якому повинна документалізуватись уся сукупність творчих домагань сучасних поколінь художників. Ось така програма постала перед нами, як фахівцями і це наш невеликий вклад у настанову проникнути в природу естетичних цінностей, у мистецьку думку нової доби. Цю настанову, як естафету ми приймаємо від М. Яціва (дослідника українського мистецтва), Ю. Лащука (дослідника гончарства) та О. Петрової (дослідниці столичного сучасного мистецтва) [2; 3].

В умовах вельми суперечливої, але досить динамічної культурної еволюції, що відбувається в Україні, виникає необхідність консервації традиційних культурних цінностей та архівування культурної спадщини, як носіїв системи ціннісних орієнтирів, але не тільки у вигляді депозитаріїв пам'яток та документів культури (хоча й їх також), але

перед усім у якості “хранилищ” живих цінностей, в тому числі й в їхніх діяльнісних варіантах.

Висновки. Художник на межі ХХ та ХХІ ст. – це повторюване культурно-соціумне явище притаманне для тих періодів, що ознаменовані новими потрясіннями, змінами буття. Уніфікованість професії митця, за висловом О. Петрової є дуалістичність всієї культури. На шляху двоїстості (затребуваності або не затребуваності) формується авторська унікальність. Виникає тип митця-маргінала, який бунтує проти нормативності ідеологізованого мистецтва, в моду увійшло все маргінальне (потворне), а запущена на початку 1990 рр. програма руйнації естетики прекрасного є вступом в десятиліття десакралізації духовності. Це період втрати шляхетності мистецтва, а чи комфортно художнику від подібних експериментів, від підлаштування до нових маргінальних запитів? За два десятиліття сучасне мистецтво набуло присмаку маргінальності, адже в такій здичавілій формі воно має симпатиків за межами України. Наша унікальна творча шляхетна ментальність не зрозуміла мистецьким організаціям, які засновані великими маргіналами-товстосумами, що крок за кроком стирають духовно-мистецькі знаки українця.

Сучасне мистецтво позначене кризою образотворчого мистецтва, а тому періодично поновлюються пошуки нових естетико-філософських та просторово-пластичних концепцій.

Етапи перехідних культурологічних трансформацій:

70 – 80-ті рр. – входження в постмодерний простір;

80 – 90-ті рр. – відхід від канону (відмова від соцреалізму), відкриття мистецького простору “станіславський феномен”;

90 – 2005 рр. – естетично-мистецька концепція, глобалізація через еміграцію, пізнання європоцентризму, часткова відмова від національно-культурної ідеї;

2005 – 2015 рр. – повернення до самоідентичності;

2015 – 2022 рр. – нульовий цикл “тиша” – передача світоглядних мистецьких вподобань.

Література:

1. Гаврилів Б., Миронюк І. Історичні постаті Івано-Франківщини. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 144 с.

2. Петрова О. М. Мистецтвознавчі рефлексії: Історія, теорія і критика образотворчого мистецтва 70-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст.: Зб. ст. К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2004. 400 с.: іл.

3. Яців Р. Українське мистецтво ХХ ст.: ідеї, явища, персоналії: зб. ст. / Роман Яців. Львів: Афіша, 2006. 350 с.

Contemporary art: transformational processes in the context of cultural globalization (formation of subject-research field)

Annotation. The presented article outlines the transitional features, the causes of culturological transformations of contemporary art of Prykarpattia in the late XX century – the beginning of the XXI century. The main goal is to form stages of transitional transformations through the adaptation of the artistic worldview to the cultural globalization of the 90s of the XX century – 2005. The fields of research of each stage of culturological transformation are filled with events and persons who were part of the postmodern space known as a “Stanislaviv phenomenon” and was transmitted through the prism of Eurocentrism.